

Piotr Byszewski

Zmącony spokój oprawcy : nieznanany list Adama Humera do I sekretarza KC PZPR Stanisława Kani z 20 marca 1981 r.

Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej 1, 249-257

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Piotr Byszewski

ZMAĆCONY SPOKÓJ OPRAWCY.
NIEZNANY LIST
ADAMA HUMERA
DO I SEKRETARZA KC PZPR
STANISŁAWA KANI
Z 20 MARCA 1981 R.

Prezentujemy nieznany do tej pory list byłego zastępcy dyrektora Departamentu Śledczego Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego – Adama Humera – skierowany w marcu 1981 r. na ręce I sekretarza KC PZPR Stanisława Kani. Korespondencję tę, odnanaloną przypadkowo podczas niszczenia dokumentów KC w 1989 r. lub 1990 r., przekazał do IPN w grudniu 2006 r. Zbigniew Wierzbicki z Torunia.

Adam Humer (wł. Umer, urodzony 24 kwietnia 1917 r. w Camden w USA, zmarł 9 września 2001 r. w Warszawie) jeszcze w okresie międzywojennym związał się z ruchem komunistycznym. W czerwcu 1936 r. wstąpił do Komunistycznego Związku Młodzieży Zachodniej Ukrainy. Po ataku Związku Sowieckiego na Polskę wyjechał do Lwowa, gdzie kontynuował studia prawnicze (rozpoczęte w 1936 r. na KUL). W maju 1941 r. rozpoczął praktykę w prokuraturze we Lwowie. Przez cały okres okupacji hitlerowskiej Humer (jak sam później napisał w życiorysie) ukrywał się¹.

Po ponownym wkroczeniu Armii Czerwonej w sierpniu 1944 r. objął funkcję kierownika Wydziału Informacji i Propagandy Powiatowej Rady Narodowej w Tomaszowie Lubelskim. Nie pracował tam jednak długo. Dwunastego września został kierownikiem Sekcji Śledczej WUBP w Lublinie (po reorganizacji Sekcji VIII Wydziału I)².

W sierpniu 1945 r. został przekazany do dyspozycji Wydziału Personalnego MBP, a 4 września objął funkcję zastępcy kierownika Wydziału VIII (śledczego) Departamentu I. W pionie śledczym MBP Humer pełnił służbę do końca 1954 r., najpierw na stanowisku zastępcy kierownika Wydziału IV Samodzielnego, a od 1 lipca 1947 r., po reorganizacji, zastępcy dyrektora Departamentu Śledczego. Z tego stanowiska został odwołany 31 grudnia 1954 r., zaś 31 marca 1955 r. został zwolniony z Komitetu do spraw Bezpieczeństwa Publicznego (KdsBP) „w związku z przejściem na inną pracę” (radcy prawnego w Ministerstwie Rolnictwa)³.

¹ AIPN, 0193/6972 (Akta osobowe funkcjonariusza Adama Humera), rozdział I, k. 3, 5.

² *Ibidem*, rozdział III, k. 1, 60.

³ *Ibidem*, rozdział I, k. 1; rozdział III, k. 23, 26, 52–54, 60–61.

W okresie służby w MBP Humer brał udział m.in. w przesłuchaniach biskupa kieleckiego Czesława Kaczmarka oraz skazanego na śmierć w 1949 r. działacza Stronnictwa Narodowego – Adama Doboszyńskiego. Nadzorował także śledztwa przeciwko członkom czterech Zarządów Głównych Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”.

Jego nazwisko stało się znane szerzej opinii publicznej w listopadzie 1993 r., kiedy został głównym oskarżonym w głośnym wówczas procesie byłych funkcjonariuszy Departamentu Śledczego MBP. Wszystkich oskarżono o stosowanie tortur. Ósmego marca 1996 r., po prawie dwóch i pół roku, Humer otrzymał najwyższy wyrok w procesie – dziewięć lat pozbawienia wolności. W drugiej instancji karę zmniejszono mu do siedmiu i pół roku więzienia⁴.

Powodem napisania przez Humera publikowanego niżej listu była zorganizowana przez Zjednoczenie Patriotyczne „Grunwald” 8 marca 1981 r. pod dawnym gmachem MBP na rogu Al. Ujazdowskich i ul. Koszykowej w Warszawie manifestacja ku czci ofiar „bermanowszczyzny”. Wyraźną intencją organizatorów było ukazanie powojennego komunistycznego terroru wyłącznie jako świadomej działalności „antypolsko nastawionych szowinistów żydowskich”, kierujących byłym MBP. Wystąpili nawet do prezydenta Warszawy Jerzego Majewskiego z prośbą o zezwolenie na umieszczenie na gmachu byłego MBP pamiątkowej tablicy, upamiętniającej „polskich patriotów i komunistów więzionych i straconych w latach 1949–1953 przez syjonistycznych oprawców”. Mówcy nie zapomnieli też o „spadkobiercach bermanowskiego systemu zbrodni i bezprawia – komandosach 1968 r., organizatorach antypolskich, syjonistycznych manifestacji na Uniwersytecie Warszawskim”⁵. Data manifestacji nie była bynajmniej przypadkowa. Tego samego dnia na Uniwersytecie Warszawskim odbyły się uroczystości w związku z 13. rocznicą Marca 1968 r.

Nie to jednak stało się w gruncie rzeczy powodem oburzenia Humera. Jego zdaniem manifestacja była próbą rehabilitacji, jak sam napisał, „organizatorów i prowodyrów reakcyjnych band, winnych morderstwa ok. 20 tys. patriotów polskich”. Na wszelkie, nawet najmniejsze próby przywrócenia pamięci o powojennym podziemiu, Humer zdawał się być niezwykle wyczulony. W 1978 r. wysłał do władz partyjnych dwie skargi w związku z inscenizacją „Rozmów z katem” Kazimierza Moczarskiego⁶ w reżyserii Andrzeja Wajdy. Już wtedy pisał o „konieczności rewizji niesłusznej oceny działalności organów bezpieczeństwa publicznego w I-szym dziesięcioleciu Polski Ludowej, oceny opartej w dużej mierze na fałszach i mitach”⁷.

I taką „próbę rewizji” w prezentowanym obecnie liście Humer podjął. Pisał więc o „kreatywnej roli aparatu bezpieczeństwa w ugruntowaniu socjalistycznego ustroju”, „ograniczonym zasięgu przejawów nieprawości”, „intensywnej kampanii oszczerstw i insynuacji” itp. Dopuszczył się przy tym ewidentnych kłamstw. Departament X MBP był, jego zdaniem, samodzielna

⁴ Więcej na ten temat zob.: P. Lipiński, *Humer i inni*, Warszawa 1997.

⁵ „Grunwald. Biuletyn Informacyjny Zjednoczenia Patriotycznego »Grunwald«”, marzec 1981, str. 1–3, 10–22.

⁶ Kazimierz Moczarski (1907–1975), pisarz, dziennikarz, oficer Armii Krajowej. Od stycznia 1940 r. w ZWZ-AK, od sierpnia 1942 r. pracował w Biurze Informacji i Propagandy (BIP) KG AK. Brał udział w Powstaniu Warszawskim. Od kwietnia 1945 r. szef BIP. Aresztowany 11 VIII 1945 r., następnie skazany na 10 lat więzienia za służbę w AK. W 1948 r. wznowiono proces Moczarskiego, zakończony w 1952 r. wyrokiem śmierci (zamienionym w 1953 r. na dożywotnie więzienie). Na wolność wyszedł w kwietniu 1956 r. Od marca do listopada 1949 r. Moczarski był przetrzymywany w jednej celi w więzieniu mokotowskim z Gruppenführerem SS Jürgenem Stroopem, odpowiedzialnym za zagładę warszawskiego getta. Na podstawie relacji Stroopa napisał książkę *Rozmowy z katem* (zob. T. Stańczyk, A. K. Kunert, *Oskarżony Kazimierz Moczarski*, Warszawa 2006).

⁷ A. Humer, *Skargi na ręce tow. tow. Kani, Kowalczyka i Łukaszewicza*, „Zeszyty Historyczne” (Paryż) 1981, z. 55, s. 207–216.

strukturą, podlegającą Specjalnej Komisji KC PZPR, niepodporządkowaną MBP⁸. A miarą bezczelności jest stwierdzenie, że gen. August Emil Fieldorf nie był ofiarą komunistycznego aparatu terroru⁹. Co prawda Humer przyznał się do udziału w likwidacji niepodległościowego podziemia, ale zrobił to „z poczuciem dumy i satysfakcji z dobrze spełnionego obowiązku partyjnego”.

Czytając list trzeba mieć na uwadze ówczesną sytuację polityczną w Polsce i rozpoczęty proces publicznego odkłamywania powojennej historii. Zapewne Humer zdawał sobie sprawę z groźby wyjścia na jaw ukrywanej dotąd prawdy o zbrodniach „heroicznego” okresu Polski „ludowej”. Postawienie go i jego „towarzyszy walki” w stan oskarżenia nie wchodziło jeszcze w tym czasie w rachubę, ale można przypuszczać, że liczył się z perspektywą publicznego napiętnowania.

Adam Humer

⁸ Wiosną 1948 r. wiceminister bezpieczeństwa publicznego Roman Romkowski przystąpił do organizowania specjalnej grupy operacyjnej, będącej załącznikiem późniejszego Departamentu X, który zajmował się zwalczaniem „wrogiej działalności” w PZPR. Grupa przyjęła oficjalną nazwę Grupa Specjalna 24 II 1949 r. Również w lutym 1949 r. na podstawie rozporządzenia Bolesława Bieruta utworzono Specjalną Komisję Biura Politycznego ds. Bezpieczeństwa Publicznego. Rozkazem MBP nr 018 z 2 III 1950 r. Grupę Specjalną przemianowano na Biuro Specjalne. Dyrektorem Biura został płk Anatol Fejgin, jego pierwszym zastępcą ppłk Józef Światło *vel* Izaak Fleischfarb. Ze względu na swoje przeznaczenie, Biuro Specjalne podlegało bezpośrednio Komisji ds. Bezpieczeństwa Publicznego, natomiast nigdy nie zostało formalnie wyodrębnione ze struktur MBP. Departament X powołano rozkazem MBP nr 0168 z dnia 30 XI 1951 r., łącząc wszystkie komórki MBP, zajmujące się inwigilacją członków PZPR, tj. Grupę Specjalną, Wydział VII Departamentu V (powołany w 1949 r. do ochrony ruchu robotniczego przed „dywersją” ze strony tzw. elementów prowokatorskich) oraz istniejące w strukturach wszystkich departamentów MBP sekcje VII. W wyniku reorganizacji MBP (po ucieczce Józefa Światły na Zachód w grudniu 1953 r.) Departament X rozwiązano 9 VI 1954 r. (zob. J. Topyło, *Departament X MBP w latach 1949–1954*, Toruń 2006; *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 1: 1944–1956, red. K. Szwaagrzyk, Warszawa 2005).

⁹ August Emil Fieldorf (1895–1953), generał brygady WP (awansowany 28 IX 1944 r.). Od 1912 r. członek Związku Strzeleckiego, po wybuchu I wojny światowej zgłosił się na ochotnika do I Brygady Legionów. Po kryzysie przysięgowym w 1917 r. wcielony do armii austriackiej, z której zdezerterował. Od 1918 r. służył w Wojsku Polskim, w latach 1919–1920 brał udział w wojnie z bolszewikami. Po jej zakończeniu pozostał w służbie wojskowej. We wrześniu 1939 r. walczył w szeregach 12. DP. Po ucieczce z obozu internowania na Węgrzech w lutym 1940 r. przedostał się do Francji. W maju 1940 r. został pierwszym emisariuszem Naczelnego Wodza i Rządu RP do kraju, prawdopodobnie we wrześniu 1940 r. dotarł do Warszawy. Od sierpnia 1942 r. do lutego 1944 r. był szefem Kedywu KG AK. Od połowy 1943 r. przygotowywał z polecenia gen. Tadeusza Komorowskiego strukturę organizacji „Niepodległość” („Nie”). 29 VII 1944 r. został zastępcą Komendanta Głównego AK gen. Leopolda Okulickiego. Przed kapitulacją Powstania Warszawskiego został wyznaczony na stanowisko dowódcy organizacji „Nie”. Aresztowany przez NKWD 7 III 1945 r. (pod fałszywym nazwiskiem Walenty Gdanicki) został wywieziony do obozów na Uralu. Do kraju wrócił 26 X 1947 r. Od stycznia 1948 r. był rozpracowywany przez MBP. 10 XI 1950 r. stanął się na wezwanie do UBP w Łodzi, został zatrzymany i przewieziony do aresztu MBP w Warszawie na ul. Koszykowej. 16 IV 1952 r. Sąd Wojewódzki dla m.st. Warszawy skazał gen. Fieldorfa na karę śmierci. 20 X 1952 r. Sąd Najwyższy utrzymał wyrok, Rada Państwa odrzuciła prośbę rodziny o ułaskawienie. Wyrok wykonano 24 II 1953 r. (zob. A. Kuler, *August Emil Fieldorf (1895–1953)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 1: oprac. zbiorowe, Kraków–Warszawa–Wrocław 2002, s. 127–131).

TEKST ŹRÓDŁA

1981 marzec 20, Warszawa – List Adama Humera do Stanisława Kani w sprawie manifestacji z 8 marca 1981 r. przed gmachem byłego Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego

Adam Humer
Warszawa ul. Marszałkowska
[...]

Warszawa, dnia 20 marca 1981 r.

Do
Biura Politycznego KC PZPR
na ręce Towarzysza Stanisława Kani^a

Ostatnie wydarzenia, w których przedmiotem napaści są organa b. Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, oraz, związane z tym, aktualne implikacje – wymagają przedstawienia prawdziwego stanu rzeczy, bowiem dezinformacja, narosłe i zastygłe od lat mity i fałszywe w tym zakresie są źródłem nierozważnych poczynań władz z jednej strony oraz okazją dla prowadzenia wrogiej działalności reakcyjnych, kontrrewolucyjnych elementów – z drugiej.

Oto w dniu 8 marca b.r., za przyzwoleniem (co najmniej) odpowiedzialnych czynników, pod gmachem b. MBP odbywa się manifestacja ku czci osób, które nigdy aresztowane w tym gmachu nie przebywały, – przeciwko MBP, które żadnej z osób przedstawianych jako ofiary bezprawia, a w szczególności owych 19 rozstrzelanych oficerów WP¹ – **nigdy nie więziło**, – a jednocześnie niejaki płk Jahnke², jeden z przywódców zbrojnego podziemia po wyzwoleniu, wygłasza bezprzykładne w swej bezczelności emitowane przez telewizję (!) dla milionów słuchaczy – przemówienie **gloryfikujące i nobilitujące organizatorów i prowodyrów reakcyjnych band**, winnych morderstwa ok. 20 tysięcy patriotów polskich – przemówienie stawiające pod pręgierz Ministerstwo, którego „winą” było unieszkodliwienie kierowniczej czołówki zbrojnej kontrrewolucji, wymienionych z nazwiska

^a Z boku podłużna, częściowo nieczytelna pieczęć o treści Biuro Listów i [-] 7 mar[ca] 1981.

¹ W latach 1951–1954 sądy wojskowe podczas 53 niejawnych procesów skazały na śmierć 40 oficerów WP – 20 orzeczonych kar śmierci wykonano. Ośmiu oficerów skazano na kary dożywotniego więzienia, 37 otrzymało wyrok od 8 do 15 lat pozbawienia wolności (dwóch zmarło w więzieniu podczas odbywania wyroku). Szerzej zob. J. Poksiński, *TUN. Tatar, Utnik, Nowicki*, Warszawa 1992.

² Zygmunt Walter Janke (1907–1990), generał brygady (awansowany w 1988 r.), od 1927 r. w WP. Od 1940 r. w ZWZ, był szefem sztabu i zastępcą komendanta okręgu łódzkiego. Od marca 1943 r. szef sztabu, a później komendant okręgu śląskiego. Po zajęciu Śląska przez armię sowiecką nie rozwiązał podległych mu struktur AK i pozostał w konspiracji. Na ujawnienie się zdecydował dopiero we wrześniu 1945 r. Aresztowany przez UB 1 II 1949 r., skazany 11 VIII 1952 r. przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie na podwójną karę śmierci. Wyrok zamieniono na dożywotnie więzienie. Na wolność wyszedł 25 VII 1956 r. (zob. M. Starczewski, *Zygmunt Janke-Walter (1907–1990)* [w:] *Konspiracja i opór społeczny w Polsce 1944–1956. Słownik biograficzny*, t. 1, oprac. zbiorowe, Kraków–Warszawa–Wrocław 2002, s. 165–169).

członków Głównej Komendy WiN³ (a nie AK jak obłudnie i demagogicznie zostało przedstawione w przemówieniu) – oddanie ich pod sąd, gdzie otrzymali **zasłużoną** karę, nie odbytą jednakże w całości, jak to widać na przykładzie samego Jahnkego i wymienionych przez ^bniego^b kompanów, cieszących się dotąd dobrym zdrowiem i, nadal kontrrewolucyjnym, samopoczuciem.

Podkreślenia godne jest również to, iż wśród „ofiar” MBP Jahnke wymienia także gen. Fi[e]ldorfa ps. „Nil”, komendanta „Nie”, dywersyjnej organizacji zbrojnej działającej na tyłach walczącej Armii Czerwonej, – nigdy nie więzionego przez polskie organa bezpieczeństwa ani też nie sądownego przez polskie sądy.

Na kapitalny paradoks zakrawa okoliczność, iż tego rodzaju manifestacja odbyła się dokładnie tuż pod oknami gabinetu urzędującego w okresie omawianym przez Jahnkego, – ówczesnego wiceministra Bezpieczeństwa Publicznego generała Moczara⁴, obecnego członka najwyższego kierownictwa partyjnego, oraz opodal gmachu, w którym urzęduje Minister Spraw Wewnętrznych i członek KC gen. Milewski⁵ – ówczesnie dzielnie walczący z podwładnymi Jahnkemu bandami.

Taki stan rzeczy wynika stąd, iż nie tylko w opinii społecznej ale i u opinię tę kształtujących czynników oficjalnych, – z powodu bądź nieznajomości ewidentnych faktów bądź ich świadomego zapoznania, – utarł się stereotyp pojęciowy, według którego z b. Ministerstwem Bezpieczeństwa Publicznego niejako organicznie związane jest odium wszelkiej nieprawości, a zdarzające się niekiedy wyrazy uznania dla jego organów, zwłaszcza w związku z ich walką z bandami, – mają raczej charakter odświętny i zdawkowy.

Na powstanie i ugruntowanie się takiego stereotypu wpłynął m.in., fałszywy pogląd traktujący organa bezpieczeństwa publicznego jako jeden, jednolity organizm, podczas gdy, w rzeczywistości, od początku, od 1944 r., istniały dwa, a następnie, od 1948 r. trzy takie organizmy, – z odrębnymi zakresami działania, niezależne od siebie nie tylko pod względem operacyjnym, lecz również, co najistotniejsze, podległe odrębnym ośrodkom dyspozycyjnym.

^{b-b} *Dopisano nad wierszem.*

³ Humer używa niepoprawnej nazwy, powinno być Zarząd Główny Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość”.

⁴ Mieczysław Moczar wł. Mikołaj Diomko (1913–1986). W 1937 r. wstąpił do KPP. Od 1942 r. współorganizował komunistyczne podziemie. Dowódca obwodu lubelskiego GL-AL, następnie dowódca obwodu kieleckiego AL. Od stycznia 1945 r. szef WUBP w Łodzi, od maja do września 1948 r. podsekretarz stanu w MBP. Po odejściu z MBP był wojewodą olsztyńskim, przewodniczącym Prezydium WRN w Olsztynie, Białymstoku i Warszawie. Od kwietnia do listopada 1956 r. minister państwowych gospodarstw rolnych. Od grudnia 1956 r. wiceminister, a od grudnia 1964 r. do lipca 1968 r. minister spraw wewnętrznych. W okresach: lipiec 1944 r. – grudzień 1948 r. członek KC PPR; grudzień 1948 r. – lipiec 1956 r. zastępca członka KC PZPR; lipiec 1956 r. – lipiec 1981 r. członek KC. Od lipca 1968 r. do grudnia 1970 r. zastępca członka Biura Politycznego KC; od grudnia 1970 r. do grudnia 1971 r. oraz od grudnia 1980 r. do lipca 1981 r. członek Biura Politycznego. W latach 1957–1980 poseł na Sejm. Od 1971 r. do 1983 r. prezes NIK. W latach 1964–1972 i 1980–1983 prezes Zarządu Głównego (później Rady Naczelnej) ZBoWiD. Szerzej zob.: K. Lesiakowski, *Mieczysław Moczar „Mietek”. Biografia polityczna*, Warszawa 1998.

⁵ Mirosław Milewski (ur. 1928 r.), od 1944 r. w aparacie bezpieczeństwa, funkcjonariusz PUBP w Augustowie, następnie WUBP w Białymstoku, od 1951 r. zastępca naczelnika Wydziału IV WUBP w Białymstoku. Od 1953 r. naczelnik Wydziału IX, następnie Inspektoratu Wiejskiego WUBP w Warszawie. Od 1955 r. naczelnik Wydziału IV WUdsBP w Warszawie. Od stycznia 1957 r. zastępca naczelnika Wydziału III KW MO w Warszawie, od czerwca 1958 r. zastępca komendanta wojewódzkiego MO ds. SB w Warszawie. Od 1959 r. w centrali MSW, w latach 1962–1971 wicedyrektor, następnie dyrektor Departamentu I. Od stycznia 1971 r. wiceminister, od października 1980 r. do lipca 1981 r. minister spraw wewnętrznych. Od lipca 1981 r. do maja 1985 r. sekretarz KC PZPR.

Jeden – to Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego z podległymi mu Urzędami terenowymi, oraz KBW, WOP i Milicją Obywatelską, – drugi zaś to podległy Ministrowi Obrony Narodowej – Główny Zarząd Informacji WP. W 1948 r. powstał organizm trzeci, tzw. X-ty Departament, noszący początkowo nazwę „Grupa Specjalna” a następnie „Biuro Specjalne” – który mimo **formalnego** usytuowania w ramach struktury MBP, – faktycznie pod względem dyspozycyjnym i operacyjnym podlegał **bezpośrednio Specjalnej Komisji KC Partii** i w rzeczywistości stanowił raczej wydział KC a nie jednostkę MBP, przy czym działalność tej jednostki cechowała całkowita konspiracja i izolacja z uwagi na specjalny charakter spraw przez nią prowadzonych.

Stwierdzenie takiego układu organizacyjnego służb bezpieczeństwa w latach 1944–56 ma istotne znaczenie, gdyż, jak się okazało, w zasadzie wszystkie sprawy uznane później jako przejawy naruszania praworządności wobec osób bezpodstawnie aresztowanych a następnie zrehabilitowanych, w tym również licznych komunistów – były prowadzone przez Główny Zarząd Informacji i przez X-ty Departament, **a nie przez jednostki właściwego Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego.**

I tak właśnie, wymieniani w czasie manifestacji oraz na specjalnej tablicy oficerowie WP – to więźniowie Informacji na ul. Chałubińskiego, – a represjonowani komuniści – to więźniowie X-tego Departamentu przebywający w różnych obiektach, m.in. w Miedzeszynie, – ściśle zakonspirowanych nawet przed przeważającą częścią kadry kierowniczej MBP.

Falszem i mistyfikacją kształtującymi obiegowy a nieprawdziwy stereotyp politycznego i moralnego oblicza organów MBP było również, dotychczas nie zdementowane, – uporczywe tytułowanie płka Różańskiego w związku z jego karną sprawą o naruszenie praworządności, – „Dyrektorem Departamentu Śledczego” – gdy w rzeczywistości w okresie od połowy 1948 r. do marca 1950 r., a więc w okresie popełnienia zarzucanych mu przestępstw, – **nie pełnił on tej funkcji**, będąc oddelegowany do prowadzenia śledztw w owym X-tym Departamencie, ówczesnie zwanym Grupą Specjalną a następnie Biurem Specjalnym⁶.

Wbrew sugestii płynącej z takiego tytułowania Różańskiego – Departament Śledczy MBP nigdy nie prowadził śledztwa przeciwko komunistom. Jako członek kierowniczego aktywu operacyjnego b. Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego, jako V-Dyrektor a przez szereg lat p.o. Dyrektora Departamentu Śledczego, – nie mogę pogodzić się z obarczaniem całości organów bezpieczeństwa publicznego, w tym również Departamentu Śledczego, – polityczną i moralną odpowiedzialnością za nieprawości Informacji WP i X-tego Departamentu.

⁶ Józef Różański wł. Józef Goldberg (1907–1981), pułkownik MBP. Podczas nauki w gimnazjum organizował kółka marksistowskie, za co został usunięty ze szkoły. Już w okresie studiów na Wydziale Prawa UW (1925–1929) prawdopodobnie nawiązał współpracę z NKWD. W 1930 r. wstąpił do KPP. Po wybuchu II wojny światowej przedostał się na tereny okupowane przez armię sowiecką. W latach 1939–1943 funkcjonariusz NKWD, od sierpnia 1943 r. oficer polityczny WP. We wrześniu 1944 r. przechodzi do resortu BP. 1 I 1945 r. objął funkcję naczelnika Wydziału VIII (śledczego) Departamentu I MBP. Od 1 VII 1947 r. do 5 III 1954 r. był dyrektorem Departamentu Śledczego. Równocześnie od 1948 r. do marca 1950 r., w okresie walki z tzw. gomułkowszczyzną, Różański był kierownikiem Grupy Specjalnej (później przekształconej w Biuro Specjalne, a następnie w X Departament MBP). 5 III 1954 r. zwolniony ze stanowiska i usunięty z MBP (powodem była skarga b. więźniarek złożona do CKKP KC PZPR, oskarżających Różańskiego o stosowanie tortur w czasie przesłuchań). Aresztowany 8 XI 1954 r., w grudniu 1955 r. otrzymał wyrok pięciu lat więzienia (zmniejszony do trzech lat i czterech miesięcy). 31 XII 1956 r. wznowiono śledztwo przeciwko Różańskiemu. Sądzony razem z Romanem Romkowskim i Anatolem Fejginem, 11 XI 1957 r. skazany został na 15 lat więzienia (po rewizji Sąd Najwyższy obniżył karę do 14 lat). 8 X 1964 r. został ułaskawiony przez Radę Państwa. (Z. Kusiak, *Różański Józef* [w:] *Encyklopedia „Białych Plam”*, t. 16, Radom 2005, s. 17–21).

Natomiast z poczuciem dumy i satysfakcji z dobrze spełnionego obowiązku partyjnego przyjmuję pełną współodpowiedzialność za tę działalność MBP, **która była przedmiotem ataku ze strony płka Jahnke** w czasie manifestacji w dniu 8-go b.m.

Działalność ta, w obronie ustroju socjalistycznego w Polsce przed zakusami kontrrewolucji, w szczególności polegała m.in. na rozbiciu i likwidacji band zbrojnych i ich dowództw w postaci:

- 5 kolejnych Głównych Komend WiN, właśnie z płkiem Jahnke i wymienionymi przez niego innymi „ofiarami MBP” – Rzepeckim⁷, Sanojcą⁸, Plutą-Czachowskim⁹ – na czele,
- 3 kolejnych Komend Głównych NSZ,
- Głównego „Prowodu” UPA,

a także na:

- likwidacji Głównego Zarządu i organizacji terenowych Stronnictwa Narodowego,
- likwidacji kierownictwa WRN,
- zdemaskowaniu ścisłej współpracy PSL z WiN-owskim podziemiem zbrojnym,
- likwidacji kilkunastu szeroko rozgałęzionych autentycznych siatek szpiegowskich wywiadu amerykańskiego, angielskiego, francuskiego i zachodnio-niemieckiego,
- wykryciu sprawców zabójstwa Martyki¹⁰ – żeby przestać na wymienieniu spraw najważniejszych, przy czym procesy sądowe w tych sprawach dotąd nie zostały podważone

⁷ Jan Rzepecki (1899–1983), pułkownik WP. Podczas pierwszej wojny światowej służył w Legionach Polskich i w Polskiej Sile Zbrojnej. Od 1918 r. w WP. Podczas wojny obronnej 1939 r. w sztabie Armii „Kraków”. W konspiracji od października 1939 r. Od listopada 1940 r. był szefem BIP Komendy Głównej ZWZ-AK. Brał udział w Powstaniu Warszawskim, po jego upadku znalazł się w niewoli niemieckiej. Po powrocie z niewoli w marcu 1945 r. mianowany zastępcą Komendanta Głównego organizacji „Nie” gen. Leopolda Okulickiego, po jego aresztowaniu objął stanowisko Komendanta Głównego. Po rozwiązaniu organizacji „Nie” (13 V 1945 r.) mianowany rozkazem p.o. Naczelnego Wodza gen. Władysława Andersa Głównym Komendantem Delegatury Sił Zbrojnych. Od 2 IX do aresztowania 5 XI 1945 r. był prezesem I Zarządu Głównego Zrzeszenia „WiN”. 3 II 1947 r. w procesie I Zarządu został skazany na karę ośmiu lat więzienia, darowaną decyzją Bolesława Bieruta z 5 II 1947 r. Ponownie aresztowany 16 I 1949 r. był więziony bez sądu do 24 XII 1954 r. Po zwolnieniu z więzienia był pracownikiem naukowym Instytutu Historii PAN. (*Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość” w dokumentach*, t. 6, cz. 3, Wrocław 2000, s. 608–610).

⁸ Antoni Sanojca (1899–1990), pułkownik WP. Od 1915 r. służył w Legionach Polskich. W latach 1919–1920 brał udział w walkach z bolszewikami. We wrześniu 1939 r. walczył w obronie Warszawy, dowodził pododdziałem „Wola”. Po kapitulacji stolicy był szefem Oddziału I Dowództwa Głównego Służby Zwycięstwu Polski, następnie Komendy Głównej ZWZ-AK. Od lipca 1944 r. był zastępcą szefa sztabu KG AK do spraw organizacyjnych. W Powstaniu Warszawskim walczył jako zastępca dowódcy grupy „Północ” na Starym Mieście. Po upadku Powstania w obozach jenieckich. Po powrocie z niewoli w lutym 1945 r. skontaktował się z Komendantem Głównym AK gen. Leopoldem Okulickim. Od marca 1945 r. stał na czele Obszaru Południowego organizacji „Nie”, następnie był delegatem (komendantem) Obszaru Południowego DSZ do jej rozwiązania (5 VIII 1945 r.). Od września 1945 r. był prezesem Obszaru Południowego Zrzeszenia „WiN”, od 7 października równocześnie pełnił funkcję zastępcy prezesa Zarządu Głównego. Aresztowany 5 XI 1945 r., w procesie I Zarządu „WiN” został skazany na karę sześciu lat więzienia, darowaną w całości decyzją Bieruta. Aresztowany ponownie i więziony w latach 1949–1953. W 1956 r. zrehabilitowany, został członkiem Rady Naczelnej ZBoWiD. W 1988 r. odmówił przyjęcia od władz PRL stopnia generała. (*Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość” w dokumentach*, t. 6, cz. 3, Wrocław 2000, s. 620–622).

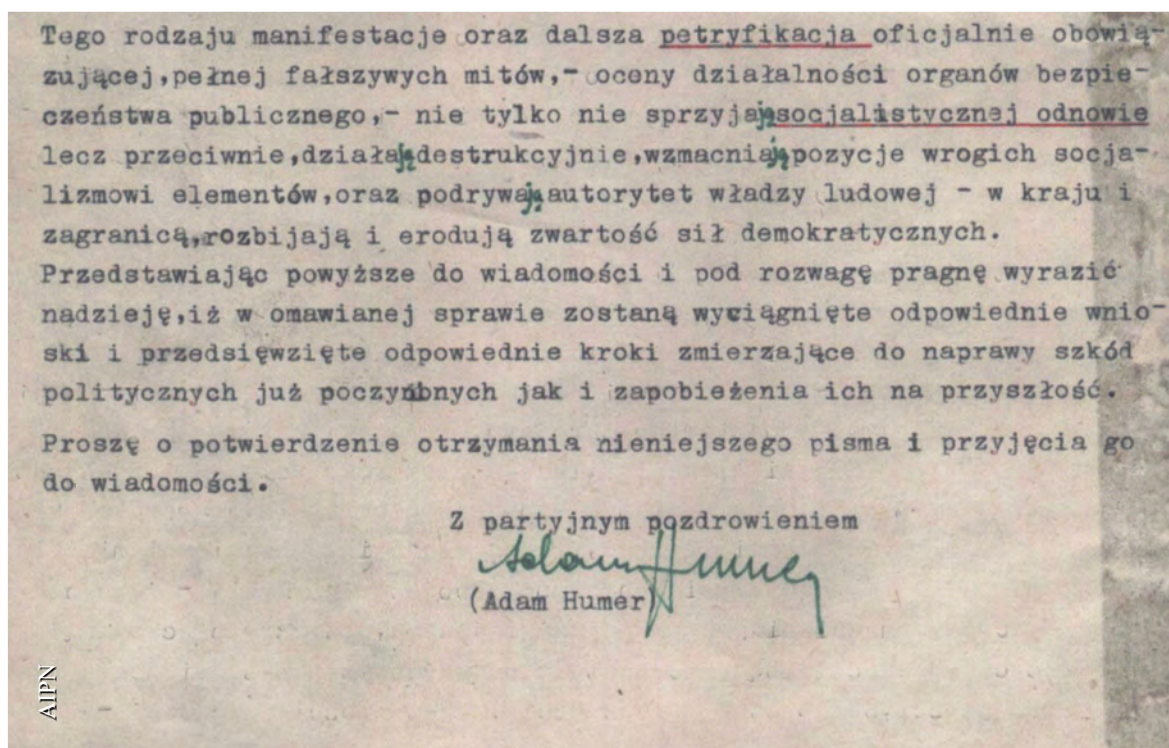
⁹ Kazimierz Pluta-Czachowski (1898–1979), pułkownik WP. Od 1914 w Legionach Polskich, od 1918 r. oficer WP. W wojnie obronnej 1939 r. szef sztabu 18. DP. Od września 1939 r. w konspiracji, w Organizacji Orła Białego, z którą przeszedł do ZWZ. Szef Oddziału V Komendy Głównej AK. Ciężko ranny w Powstaniu Warszawskim. Od 1949 r. więziony przez komunistów, w 1956 r. zwolniony z więzienia i zrehabilitowany. W latach siedemdziesiątych uczestnik Ruchu Obrony Praw Człowieka i Obywatela (zob. K. Pluta-Czachowski *Organizacja Orła Białego, zarys genezy, organizacji i działalności*. Warszawa 1987).

¹⁰ Stefan Martyka (1909–1951). Przed wybuchem wojny był aktorem teatralnym (Wilno, Częstochowa, Katowice). Od stycznia 1945 r. na stanowisku zastępcy dyrektora, a później dyrektora Departamentu Teatrów

z punktu widzenia praworządności, politycznej słuszności i rzetelności dowodowej – i nikt, oprócz „Wolnej Europy”, „KOR-u” i „patriotycznego” „Grunwaldu”, – żadną miarą nie może włączać ich do rejestru tzw. „błędów” i „wypaczeń”.

Brak należytej, rzetelnej informacji, a właściwie dezinformacja o faktycznym stanie rzeczy, o **kreacyjnej roli** aparatu bezpieczeństwa w ugruntowaniu socjalistycznego ustroju w Polsce, o **ograniczonym** zasięgu przejawów nieprawości i o odpowiedzialności za nie określonych instytucji i osób – stanowi poważne źródło powszechnej frustracji społecznej, istotny element fermentu w kolejnych falach kryzysu politycznego, a ponadto, w szczególności, stanowi dogodną dla elementów reakcyjnych okazję **mistyfikacji** polegającej na **uogólnianiu** zarzutów – wobec całości aparatu bezpieczeństwa, asumpt do intensywnej kampanii oszczerstw i insynuacji, mającej ewidentne cechy **odwetu** za porażki poniesione i ponoszone nadal w starciach z organami bezpieczeństwa, a także galwanizacji wrogich koncepcji politycznych oraz alibi dla ewidentnych wrogów Polski Ludowej i ich nobilitacji.

Klasycznym przykładem tego była właśnie owa niefortunna manifestacja w [d]niu 8-go marca pod gmachem b. MBP oraz próby dalszej jej kontynuacji, przy czym pomysł wykorzystania tej manifestacji jako antidotum na działalność środowisk spod znaku KOR-u – jest przysłowiowym „wyganianiem diabła Belzebubem” i niezbyt dobrze świadczy o politycznym i moralnym obliczu organizatorów manifestacji ani o politycznym rozsądku ich protektorów.

Ministerstwa Kultury i Sztuki. Od 1945 r. był lektorem propagandowej audycji „Odpowiedzi Fali 49”. 9 IX 1951 r. został zastrzelony we własnym mieszkaniu w Warszawie przez członków konspiracyjnej organizacji „Kraj”. (G. Majchrzak, *Armia Krajowa na „Fali” w czasie „odwilży” (1954–1956)*, „Biuletyn Instytutu Pamięci Narodowej” 2002, nr 8/9, s. 85/88).

Tego rodzaju manifestacje oraz dalsza **petryfikacja** oficjalnie obowiązującej, pełnej fałszywych mitów – oceny działalności organów bezpieczeństwa publicznego – nie tylko nie sprzyjają **socjalistycznej odnowie** lecz przeciwnie, działają destrukcyjnie, wzmacniają pozycje wrogich socjalizmowi elementów, oraz podrywają autorytet władzy ludowej – w kraju i za granicą, rozbijają i erodują zwartość sił demokratycznych.

Przedstawiając powyższe do wiadomości i pod rozwagę pragnę wyrazić nadzieję, iż w omawianej sprawie zostaną wyciągnięte odpowiednie wnioski i przedsięwzięte odpowiednie kroki zmierzające do naprawy szkód politycznych już poczynionych jak i zapobieżenia ich na przyszłość.

Proszę o potwierdzenie otrzymania niniejszego pisma i przyjęcia go do wiadomości.

Z partyjnym pozdrowieniem
(Adam Humer)^d

^c Ostatnie dwie litery dopisano odręcznie.

^d Powyżej odręczny podpis.